शिक्षण महर्षी भाऊसाहेब परूळेकर 28 . 4 . 18

जन्म ः मृत्यूः 1961

बालमोहन विद्यामंदिरच्या दादासाहेब रेगे यांनी तळेगाव येथे 'रामभाऊ परूळेकर विद्या निकेतन 'शाळा काढून ज्यांची स्मृती चिरंतन जागृत ठेवली त्या ' शिक्षण महर्षी' म्हणून श्रेष्ठत्व प्राप्त केलेल्या रामभाऊ तथा भाऊसाहेब परूळेकर यांच्या आयुष्याची जडणघडण आपण आज पहात आहोत .

कोकणातील परूळे गावी अत्यंत गरीब घराण्यात जन्मलेल्या भाऊसाहेबांचे प्राथमिक शिक्षण वेंगुर्ले येथे तर माध्यमिक शिक्षण मालवणच्या भंडारी हायस्कूलमध्ये झाले . मॅट्रीकच्या परीक्षेत **1904** साली विसाव्या □मांकाचा वि□म त्यांनी करून दाखवला . पढील शिक्षणासाठी मुंबईस आले व विद्यावृध्दी समाजाकडून मिळणारी शिष्यवृत्ती आणि कॉलेजकडून मिळणारी गुणवत्ता शिष्यवृत्ती यामुळे ते एल्फिस्टन कॉलेजमधून बी . ए . चे पदवीधर झाले . पण शिक्षणाची लालसा असल्याने एवढयावरच न थांबता **1921** साली एम . ए . पदवी धारण करून ते मालवणच्या टोपीवाला हायस्कूलमध्ये मुख्याध्यापक पदी रूजू झाले .

1922 साली उच्च शिक्षणासाठी त्यांनी इंग्लंडला प्रयाण केलं आणि टी . डी . पदवी मिळवून ते **1924** साली परतले . शिक्षण क्षेत्रातील सर्वश्रेष्ठ पदवी मिळाल्यावर पुणे□मुंबई सारख्या शहरी शाळा कॉलेजमध्ये नोकरी न करता भाऊसाहेब परत मालवणला गेले . पुन्हा टोपीवाला हायस्कूलमध्ये **1924** ते **1928** अशी चार वर्षे त्यागमय वृत्तीने सेवा केली .

परंतु भाऊसाहेबांची विव्दत्ता□त्यांचा शिक्षण क्षेत्रातील प्रदीर्घ अनुभव□परदेशातील अनुभव या सर्वाचा उपयोग एखाद्या शाळेपुरता मर्यादित न राहता □आपल्या शिक्षण पध्दतीत आमुलाग्र बदल करण्याच्या दृष्टीने राष्ट्राच्या हितासाठी व्हावा असे माजी केंद्रीय मंत्री नामदार स . का . पाटील यांना वाटत होते . म्हणून बृहन मुंबईचे महापौर असताना त्यांनी

भाउसाहेबांची मनधरणी करून त्यांना मुंबईस बोलावून घेतले.मुंबई महानगर पालिकेच्या ‘शिक्षण समितीचे सचिव’ म्हणून त्यांची नियुक्ती केली.

‘शिक्षण समितीचे सचिव’ म्हणून दोन तपे कार्यभार सांभाळीत असताना भाऊसाहेबांनी अनेक महत्वाच्या योजना आखून त्या प्रत्यक्षात आणल्या. अत्यंत चिकाटीने व अभ्यासू वृत्तीने ‘लिटरसी इन इंडिया’ या नावाचं माहितीपूर्ण पुस्तक इंग्रजी भाषेत लिहून ते दानशूर श्रीमंत नारायणराव टोपीवाले यांना भेट दिलं.प्रौढशिक्षण साक्षरता प्रसारासारख्या सामान्य जनतेसाठी उपयुक्त ठरणा□्या चळवळींना प्रोत्साहन दिलं. महाराष्ट्राच्या शिक्षणाविषयी भाऊसाहेबांचा अभ्यास फार सखोल होता.स्वराज्य सुराज्य होण्यासाठी सर्व सामान्य जनता शिक्षित झालीच पाहिजे या संकल्पनेवर भाऊसाहेबांनी ‘मास एज्युकेशन इन इंडिया’हे दुसरे इंग्रजी पुस्तक लिहिलं.

भाऊसाहेबांना भारतात ‘शिक्षण महर्षी’ म्हणून अतिशय महत्वाचं स्थान होतं.काश्मिरचे माजी मुख्यमंत्री म.प.वा शेख अब्दुला तसेच भारताचे जागतिक किर्तीचे चाणक्य च□्रवर्ती राजगोपालचारी यांनी चेन्नईचे मुख्यमंत्री असताना चेन्नईच्या शिक्षण पध्दतीत आमूलाग्र बदल करण्यासाठी भाऊसाहेबांच्या अध्यक्षतेखाली समित्या नेमल्या होत्या.त्यांच्या अहवालावरून शिक्षण□मात फेरबदल केले होते.

त्याकाळी शिक्षकांना अत्यल्प वेतन दिले जाई .त्यामुळे उत्तम पदवीधर या क्षेत्राकडे वळत नसत.पण भाऊसाहेबांच्या मार्गदर्शनामुळे मुंबई सरकारने शिक्षकांच्या वेतन श्रेणीत मोठा बदल केला.त्यामुळे मुंबईचा घसरत जाणारा शैक्षणिक दर्जा सुधारण्यास भाऊसाहेबांची मोलाची मदत झाली.

भाऊसाहेबांचा विद्यावृध्दी समाज□निराश्रित सहाय्यकारी फंड□गौडब्राह्मण सभा या संस्थांशी घनिष्ठ संबंध होता.टोपीवाला चॅरिटी ट्रस्टचे ते विश्वस्त होते.आचार्य अत्रे भाऊसाहेबांना गुरूस्थानी मानीत असत.भाऊसाहेबांनी अत्रेंना बी.टी.च्या परिक्षेत

मार्गदर्शन केलं होतं. भाऊसाहेबांनी निवृत्ती नंतर बालमोहन विद्यामंदिरचे प्रमूख ‘मानद सल्लागार’ म्हणून अखेरच्या दिवसपर्यंत जबाबदारी पेलली.

असे हे भाऊसाहेब परूळेकर वरवर कठोर वाटले तरी मनाने अतिशय कोमल होते. प्रसंगी पदरमोड करून दुस□याला अडचणीत मदत करणारे. घेणारा घेतो आणि काम झाल्यावर विसरूनही जातो. असे अनेकजण त्यांना भेटले पण त्याने न फेडलेल्या कर्जाची भाऊसाहेबांनी कुठेही वाच्यता केली नाही. भाऊसाहेबांना 1961 साली □वयाच्या 75 व्या वर्षी ह्दय विकाराचा झटका आला व त्यांचं निधन झालं.

भाऊसाहेब गेल्याची दुःखद बातमी त्यांच्या मित्राने□आचार्य अत्रे यांनी‘रामभाऊ परूळेकर गेले’ अशा गौरवपूर्ण ठळक अक्षरात लिहून सुंदर अग्रलेख लिहिला होता. त्यांना अंतीम निरोप देताना अत्रे म्हणाले होते □□□

रामभाऊंसारखा प्रचंड विव्दत्तेचाअसामान्य माणूस उत्तर किंवा दक्षिण प्रांतात जन्माला आला असता तर शिक्षण क्षेत्रातील एक महान अधिकारी म्हणून नावलौकिक मिळवून गेला असता’

आपल्या ज्ञातीच्या या शिक्षण महर्षीस आम्हां ज्ञाती बांधवांतर्फे मानाचा मुजरा.

ह्ह्ह्ह्ह्ह्ह्ह्ह्ह्ह्ह्

□संग्रह 1983 ते 1988 मधील एप्रिल 1986 वरून□